

NADZOR BANKOVNOG SUSTAVA

Matas, Fabija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split / Sveučilište u Splitu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:228:707405>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department of Professional Studies](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE

Preddiplomski stručni studij Računovodstvo i financije

FABIJA MATAS

ZAVRŠNI RAD

NADZOR BANKOVNOG SUSTAVA

Split, rujan 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

SVEUČILIŠNI ODJEL ZA STRUČNE STUDIJE

Preddiplomski stručni studij Računovodstvo i financije

PREDMET: Poslovno bankarstvo

ZAVRŠNI RAD

KANDIDAT: Fabija Matas

NASLOV RADA: Nadzor bankovnog sustava

MENTOR: Mr.sc. Branko Sorić, viši predavač

Split, rujan 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. BANKARSKI SUSTAV	3
2.1. Pojmovno određenje financijskih institucija	3
2.2. Pojmovno određenje banaka kao jednog od tipova financijskih institucija	5
2.3. Povijesni razvoj bankarstva u svijetu i Republici Hrvatskoj.....	6
2.4. Bankarski poslovi.....	8
2.5. Rizici bankarskog poslovanja.....	9
2.6. Bankarski sustav u svijetu	11
2.7. Bankarski sustav u Republici Hrvatskoj	13
3. NADZOR NAD POSLOVANJEM BANAKA.....	20
3.1. Uloga Hrvatske narodne banke u nadzoru nad poslovanjem banaka.....	22
3.2. Uloga Europske bankovne unije u nadzoru nad poslovanjem banaka	24
3.3. Jedinostveni nadzorni mehanizam	26
3.4. Jedinostveni sanacijski mehanizam.....	27
4. ZAKLJUČAK	30
LITERATURA.....	32
POPIS SLIKA	34

Nadzor bankovnog sustava

SAŽETAK

Banke se mogu istaknuti kao najbitniji segment cijelog financijskog sustava, a posebice iz razloga što stabilnost financijskog sustava izravno ovisi o djelovanju banaka u okvirima pojedine države. Iako se u načelu potiče djelovanje banaka koje će poticati ekspanziju nacionalnog gospodarstva, na primjeru posljednje globalne financijske krize moguće je istaknuti kako prekomjerno odobravanje kredita u konačnici može biti i kontraproduktivno. Odnosno, u trenutku kada dođe do nemogućnosti naplate potraživanja po kreditima, poslovanje banaka može biti ugroženo, a što u konačnici može imati i vrlo negativno djelovanje na cijelo gospodarstvo pojedine države.

U RH je za nadzor bankarskog sustava zadužen HNB koja daje odobrenja za rad banaka na području RH, a ujedno i nadzire njihovo poslovanje. Usto, HNB posjeduje i brojne mehanizme kojima može utjecati na poslovanje banaka, a sve u skladu s trenutnim stanjem u nacionalnom gospodarstvu te budućim očekivanjima, a u skladu s definiranom monetarnom politikom. Uloga HNB-a kao regulatornog tijela nad bankarskim sustavom sve je vidljivija, a što posebice do izražaja dolazi u uvjetima pojave pojedinih poremećaja u financijskom sustavu kada je potrebno poticati ekspanzivnu ili restriktivnu politiku, u ovisnosti o trenutnom stanju.

Ključne riječi: financijski sustav, bankarski sustav, financijske krize

Supervision of the banking system

SUMMARY

Banks can be highlighted as the most important segment of the entire financial system, especially for the reason that the stability of the financial system directly depends on the operation of banks within the framework of a particular country. Although in principle the activity of banks that will encourage the expansion of the national economy is encouraged, using the example of the last global financial crisis, it is possible to point out that excessive granting of loans can ultimately be counterproductive. That is, at the moment when it becomes

impossible to collect claims on loans, the operations of banks can be threatened, which can ultimately have a very negative effect on the entire economy of a particular country.

In the Republic of Croatia, the CNB is in charge of supervising the banking system, which grants approval for the operation of banks in the Republic of Croatia, and at the same time supervises their operations. In addition, the CNB has numerous mechanisms with which it can influence the operations of banks, all in accordance with the current state of the national economy and future expectations, and in accordance with the defined monetary policy. The role of the CNB as a regulatory body over the banking system is increasingly visible, and this is especially evident in the conditions of certain disturbances in the financial system when it is necessary to encourage an expansive or restrictive policy, depending on the current situation.

Keywords: financial system, banking system, financial crises

1. UVOD

Financijske institucije pojavljuju se kao posrednici na financijskom tržištu, odnosno financijske institucije na tržištu su posrednici između novčano suficitarnih i deficitarnih subjekata, a isto obavlja i brojne druge poslove koji omogućavaju višu kvalitetu usluge za obje strane. Banke se pojavljuju kao jedna od najbitnijih financijskih institucija koje rade s građanima i poslovnim subjektima budući da se primat njihovog poslovanja temelji na aktivnim i pasivnim bankarskim poslovima, odnosno ponajprije na prikupljanju novčanih sredstava od suficitarnih subjekata te plasman istih sredstava novčano deficitarnim subjektima. Pritom banke za aktivne poslove naplaćuju subjektima kojima posuđuju novac aktivnu kamatu, dok subjektima od kojih posuđuju novac plaćaju pasivnu kamatu, a razlika između ove dvije kamate čini prihod banaka.

Kroz povijest je na više primjera bilo moguće uočiti kako je vrlo bitno očuvanje stabilnosti bankovnog sustava. Jedan od takvih primjera svakako je i posljednja globalna financijska kriza koja je ponajprije posljedica činjenice kako je došlo do pucanja prenapuhanog balona koji se odnosio na hipotekarne kredite u SAD-u. Iz ovog primjera moguće je istaknuti da iako su banke vrlo bitne za cijeli financijski sustav te mogu značajno utjecati na gospodarsku ekspanziju pojedinih nacionalnih gospodarstava, s druge strane je i vrlo bitno nadzirati djelovanje banaka. Pritom se pod pojmom nadzora može ponajprije smatrati restriktivni nadzor u smjeru definiranja obveznih rezervi te drugih ograničenja koja se odnose na poslovanje banaka kako bi u konačnici došlo do odobravanja što manjeg broja kredita kod kojih postoji izražen kreditni ili neki drugi rizik.

Moguće je istaknuti kako banke uvelike mogu pozitivno djelovati na gospodarske aktivnosti u okvirima određenog nacionalnog gospodarstva, ali pritom je potrebno posebnu pozornost posvetiti regulaciji odobravanja kredita te drugim oblicima djelovanja banaka. Tijekom samih početaka pandemije COVID-19 bilo je moguće uočiti kako je došlo do značajnog smanjenja odobravanja kredita na području RH, a što je za posljedicu imalo još izraženiji negativan utjecaj na nacionalno gospodarstvo (pad BDP-a), ponajprije zbog pada investicija koje čine vrlo bitnu komponentu BDP-a. S druge strane, propast jedne ili više banaka može ugroziti cijeli financijski sustav te nacionalno gospodarstvo, što dovodi do lančanih reakcija koje mogu imati velike financijske posljedice po cijeli sustav. U tom slučaju posebice se ističe uloga regulatornog tijela, odnosno u RH je to Hrvatska narodna banka (HNB) koja je nadležna za izdavanje dopuštenja

za rad, ali ujedno i nadzire bankarski sustav s ciljem osiguranja što efikasnijeg djelovanja istog, a u konačnici i kreiranja pozitivnog utjecaja na cijelo gospodarstvo.

Za potrebe pisanja ovog rada korišteni su sekundarni podaci dostupni na web stranicama relevantnih institucija te znanstvena i stručna literatura koja se odnosi na tematiku ovog rada, odnosno koja prikazuje važnost nadzora financijskog sustava za stabilnost cijelog financijskog sustava te nacionalnog gospodarstva. Korišten je i veći broj znanstveno-istraživačkih metoda od kojih se mogu istaknuti deskriptivna metoda, komparativna metoda, metode indukcije i dedukcije, metoda analize i sinteze, metoda kompilacije te metode dokazivanja i opovrgavanja.

Rad je podijeljen na četiri poglavlja od kojih je prvo poglavlje ujedno i uvodno poglavlje u kojem se obrazlaže tematika rada, izvori podataka te metode koje su korištene za pisanje rada, uz prikaz strukture rada. U drugom poglavlju pojmovno se određuje bankarski sustav, na samom početku ovog poglavlja pojmovno se određuju financijske institucije, nakon čega slijedi prikaz banaka kao jednih od najbitnijih financijskih institucija, prikaz povijesnog razvoja bankarstva u svijetu te RH, vrlo bitno je istaknuti vrste bankarskih poslova (što dodatno ističe potrebu za nadzorom cijelog sustava budući da banke danas obavljaju širok spektar poslova), potrebno je istaknuti i rizike bankarskog poslovanja, dok se na samom kraju poglavlja prikazuje stanje u bankarskom sustavu na globalnoj razini i u Republici Hrvatskoj.

Treći dio rada je ključni dio rada u kojem se ističe zašto postoji potreba za nadzorom bankarskog sustava, a potom se ističe uloga HNB-a te Europske bankovne unije u nadzoru nad bankarskim sustavom u RH. Poseban naglasak stavljen je na jedinstveni nadzorni mehanizam te na jedinstveni sanacijski mehanizam kao bitne čimbenike nadzora bankarskog sustava u EU, ali i RH. Četvrti dio rada je zaključak u kojem se sažeto iznose zaključci ovog rada, nakon zaključka slijedi popis literature te popis slika.

2. BANKARSKI SUSTAV

Banke čine vrlo bitan dio financijskog sustava RH. Ujedno, financijski sustav je vrlo bitan kao čimbenik koji ima izravan utjecaj na gospodarstvo te na građane, odnosno na kvalitetu života građana. U praksi je djelovanje financijskih institucija strogo regulirano, a što je svakako posljedica brojnih skandala koji su nastali kroz povijest razvoja bankarskog sustava te koji su imali negativan utjecaj na gospodarstvo (globalno i nacionalna) te utjecali na pojavu kriza, kako lokalnih ili onih širih razmjera. Moguće je istaknuti kako banke imaju vrlo bitnu ulogu u razvoju globalnog gospodarstva još od samih početaka razvoja, a što posebice dolazi do izražaja danas. Pritom banke mogu djelovati ekspanzivno na gospodarski sustav, ali svakako i u suprotnom smjeru te pritom restriktivno djelovanje banaka čak može dovesti do pojave određenih poremećaja u gospodarstvu, što je posebice bilo vidljivo tijekom 2020. godine te značajnog pada odobrenih kredita uslijed rasta kreditnog rizika banaka.

Na samom početku ovog rada pojmovno se određuju financijske institucije, budući da su banke jedan od tipova financijskih institucija, odnosno s drugim financijskim institucijama čine financijski sektor RH. Nakon pojmovnog određenja financijskih institucija slijedi pojmovno određenje banaka, kao i prikaz povijesnog razvoja bankarstva u svijetu i RH. Vrlo bitno je diferencirati različite bankarske poslove, kao i rizike koji se pojavljuju u bankarskom poslovanju te pritom izravno utječu na ponašanje banaka na financijskom tržištu te u svom odnosu prema građanima i poslovnim subjektima (poduzećima). Na samom kraju ovog poglavlja prikazuje se stanje u bankarskom sustavu u svijetu te RH s ciljem prikazivanja moći najvećih banaka te kako bi se dodatno istaknula potreba za nadzorom bankarskog sustava.

2.1. Pojmovno određenje financijskih institucija

Moguće je istaknuti kako su financijske institucije na čelu sa HNB-om kao središnjom financijskom institucijom vrlo bitne za monetarni sustav RH budući da financijske institucije svojim djelovanjem izravno utječu kako na provođenje monetarnih politika, tako i imaju izravan utjecaj na kreiranje gospodarskih kretanja.

Financijske institucije čine sektor financijskih institucija. Pritom financijske institucije mogu biti:¹

- Monetarne financijske institucije, odnosno HNB kao središnja banka koja daje odobrenje za rad te nadzire poslovanje banaka te druge monetarne institucije koje čine kreditne institucije i novčani fondovi. Pritom se pod pojmom kreditnih institucija ponajprije misli na banke;
- Druge financijske institucije mogu biti investicijski fondovi (osim novčanih fondova te drugih financijskih posrednika) i pomoćnih financijskih institucija kao što su primjerice SKDD, Hanfa i Fina koje čine vrlo bitan segment financijskog sustava budući da je primjerice Fina vrlo bitna kada je riječ o uslugama platnog prometa te npr. provođenje ovršnih radnji;
- Osiguravajuća društva te
- Mirovinski fondovi.

Kreditne institucije sa sjedištem u RH mogu poslovati kao banke, štedne banke, stambene štedionice ili druge kreditne institucije. Ujedno, moguće je i poslovanje kreditnih institucija koje imaju sjedište u nekoj od drugih država članica EU ili trećim zemljama, ako su dobile odobrenje HNB-a za rad u RH. U tom smislu potrebno je posebnu pozornost posvetiti kreditnim institucijama kćerima čija matična društva imaju sjedišta u drugim državama²

¹ HNB (2017) Financijski sektor, <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor> [05.07.2022.]

² Zakon o kreditnim institucijama, Narodne novine br. 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20, čl. 5

Slika 1: Financijske institucije

Izvor: Institutional investors lab (2022) Osnovno o financijskim institucijama, <https://iilab.net.efzg.hr/edukacija/financijska-pismenost/osnovno-o-financijskim-institucijama> [08.07.2022.]

Na prethodnoj slici prikazana je jedna od podjela financijskih institucija koja se temelji na podjeli istih na depozitno-kreditne i nedepozitne financijske institucije. Depozitno-kreditne su one institucije čije poslovanje se temelji na prikupljanju depozita i odobravanju kredita, dok se poslovanje nedepozitnih financijskih institucija temelji na potpuno različitom konceptu poslovanja, odnosno na prikupljanju sredstava iz drugih izvora.

2.2. Pojmovno određenje banaka kao jednog od tipova financijskih institucija

U suštini, banke je moguće definirati kao institucije kojima je primarni posao prikupljanje depozita od strane novčano suficitarnih subjekata (kućanstava, poduzetnika, države i sl.) te plasman tih istih sredstava novčano deficitarnim subjektima uz određenu naknadu ili kamatu. Pritom je potrebno istaknuti kako se banke u suštini bave pružanjem financijskih usluga. U većini slučajeva banke su u mogućnosti djelovati na način da prikupljene depozite preusmjere u kreditna sredstva, dok u situaciji kada to nisu u mogućnosti posežu i za opcijom korištenja prekonoćnih ili drugih tipova kredita te nabavljaju sredstva od drugih financijskih institucija, a

što je vrlo bitno kada je riječ o financiranju velikih projekata kao što su primjerice infrastrukturni projekti i sl.³

U praksi postoji više različitih podjela tipova banaka. Kao jedan od njih moguće je istaknuti podjelu banaka na:⁴

- Novčaničke banke ili banke koje se smatraju središnjim bankama, kojima je primarna zadaća emisija novca i obavljanje poslova za državu. U RH je to HNB koja između ostalog obavlja i zadaću nadzora poslovanja drugih banaka ili kreditnih institucija;
- Poslovne banke ili banke koje prikupljaju depozite koje pritom najčešće na tržište plasiraju kroz kratkoročne, srednjeročne i dugoročne kredite. Poslovne banke smatraju se i bankama u pravom smislu te je zapravo riječ o velikoj većini banaka koji posluju s brojnim klijentima, počevši od građana pa sve do države;
- Razvojne ili investicijske banke, pritom je riječ o bankama kojima je primarni cilj poticanje razvoja gospodarstva neke države te one pritom prikupljaju dugoročne depozite s ciljem odobravanja dugoročnih kredita. U RH je to HBOR koji ima vrlo bitnu ulogu u poticanju razvoja gospodarstva, a između ostalog moguće je istaknuti i posebne kreditne linije za mlade te žene poduzetnice te
- Prema širini poslovanja banke se mogu podijeliti na specijalizirane i na univerzalne, pritom specijalizirane ili specijalne banke obavljaju samo određene poslove ili posluju samo s određenim klijentima. Primjeri ovakvih banaka bili su vidljivi kroz povijest razvoja bankarstva, ali je danas sve manje ovakvih banaka zbog izraženog utjecaja konkurencije na bankarskom tržištu te iz tog razloga banke sve više šire spektar usluga koje pružaju klijentima. Univerzalne banke obavljaju sve ili većinu bankarskih poslova te je pritom riječ o većini banaka koje danas posluju u svijetu te u RH.

2.3. Povijesni razvoj bankarstva u svijetu i Republici Hrvatskoj

Bankarstvo postoji otkako su kovane prve valute i bogati ljudi željeli su sigurno mjesto za pohranu svog novca. Moguće je istaknuti kako su drevna carstva također imala potrebu za postojanjem funkcionalnog financijskog sustava za olakšavanje trgovine, raspodjelu bogatstva i prikupljanje poreza. Banke su u tome trebale igrati glavnu ulogu, baš kao što je imaju i danas,

³ Gregurek, M. i Vidaković, N. (2011) Bankarsko poslovanje, Zagreb: RRIFplus d.o.o

⁴ Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022) Banka, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=5713> [11.07.2022.]

zbog čega se najčešće ističe kako su banke najbitnije financijske institucije. U samim počecima bankarstvo se razvija u vjerskim hramovima koji su pritom percipirani kao najsigurnije mjesto za pohranu novčanih sredstava te su se ujedno i na njihovim područjima vršile brojne transakcije koje su doprinijele razvoju bankarstva.⁵

Moguće je istaknuti kako se bankarstvo razvija još u antici, a što je posebice karakteristično za staru Grčku i Rim, dok se moderno bankarstvo razvija ponajprije tijekom 19. i 20. stoljeća, a što je uvelike olakšano razvojem digitalnih tehnologija koje su omogućile digitalno poslovanje banaka. Tako je primjerice danas nezamislivo da je prije samo nekoliko desetljeća uslijed nepostojanja interneta bilo nemoguće provođenje prekonoćnih transakcija s bilo kojom državom svijeta. Kao jedan od primjera svakako je moguće istaknuti i kako je razvoj bankarstva doprinio i razvoju mogućnosti plaćanja te tako danas svaki pojedinac ima mogućnost kartičnog plaćanja u velikom broju država svijeta što umanjuje potrebu za korištenjem gotovine.

Kada je riječ o RH, moguće je istaknuti kako su počeci razvoja bankarstva zabilježeni u Dubrovniku, a što je i očekivano iz razloga jer je riječ o razdoblju koje je obilježila vrlo razvijena praksa trgovine te je stoga postojala i izražena potreba za posredovanjem posrednika koji bi omogućio trgovinu Dubrovačke republike s njenim poslovnim partnerima. Moderne banke u RH osnivaju se već u 19. stoljeću te je tako prva banka ili Prva hrvatska štedionica osnovana 1846. godine. Do samog kraja 19. stoljeća dolazi do osnivanja većeg broja novih banaka koje su vrlo uspješno poslovale do kraja II. svjetskog rata kada dolazi do transformacije privatnog vlasništva u društveno, a što ujedno ima izražen utjecaj i na samo poslovanje banaka. Na samom kraju 20. stoljeća došlo je do značajnih promjena u bankarskom sustavu, posljedica čega je bila sanacija poslovanja banaka te ujedno i činjenica kako su danas banke u većinski stranom vlasništvu zbog čega se nerijetko poslovanje banaka percipira kao negativno u javnosti.⁶

⁵ Beattie, A. (2021) The Evolution of Banking Over Time, <https://www.investopedia.com/articles/07/banking.asp> [10.07.2022.]

⁶ Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022) Banka, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=5713> [11.07.2022.]

2.4. Bankarski poslovi

Iako se pod pojmom bankarskih poslova ponajprije smatraju poslovi primanja depozita te odobravanja kredita, ukupne bankarske poslove čini širok spektar poslova, a koje je moguće podijeliti na veći broj skupina.

Ponajprije, bankarske poslove moguće je podijeliti na osnovne i dodatne bankarske poslove. Kao osnovni bankarski poslovi mogu se istaknuti naredni:⁷

- Primanje depozita i drugih sredstava kod kojih postoji obveza vraćanja vlasniku sredstava;
- Odobravanje kredita i zajmova (kućanstvima, državi, poduzećima te drugim subjektima);
- Otkup potraživanja s regresom ili bez njega ili poslovi faktoringa;
- Financijski leasing;
- Trgovanje za svoj račun ili račun klijenta instrumentima novčanog tržišta, prenosivim vrijednosnicama, devizama, uključujući i mjenjačke poslove, financijskim ročnicama i opcijama te valutnim i kamatnim instrumentima. Na temelju ovih poslova banke mogu ostvarivati profit u vidu naknade ili pak razlike između kupovne i prodajne cijene ukoliko banka posluje u svoje ime i za svoj račun;
- Usluge platnog prometa koje su danas jedan od najčešćih tipova usluga na temelju kojih banke naplaćuju naknadu;
- Usluge koje se odnose na poslove kreditiranja;
- Izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje istima;
- Iznajmljivanje sefova;
- Posredovanje pri sklapanju poslova na novčanom tržištu;
- Sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata te pružanje usluga povezanih s procesom izdavanja financijskih instrumenata;
- Upravljanje imovinom klijenata te savjetovanje u vezi upravljanja istom;
- Savjetovanje pravnih osoba u pogledu pitanja koja se odnose na poslovanje pravnih subjekata, odnosno ponajprije poduzeća;
- Izdavanje elektroničkog novca te
- Investicijske i brojne druge slične usluge.

⁷ Tominić, D. (2014) Krediti stanovništvu u Erste banci, Diplomski rad, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet, str. 5

U praksi se sve češće pojavljuju i dodatne usluge koje pružaju banke, a koje se ponajprije odnose na uslugu prodaje osiguranja. U ovim poslovima banke se pojavljuju ponajprije kao posrednici te osiguravajućim društvima naplaćuju naknadu za usluge koje pružaju, a ujedno kroz širenje spektra usluga koje pružaju pozitivno djeluju na zadovoljstvo vlastitih klijenata.

Kao još jedna od podjela bankarskih poslova može se definirati ona koja bankarske poslove dijeli prema poziciji istih u bilanci banke. Tako je moguće razlikovati naredne poslove:⁸

- Neutralne poslove koji su poslovi u kojima banka zarađuje isključivo na proviziji ili u razlici u tečaju, kao tipični neutralni poslovi mogu se istaknuti usluge platnog prometa i mjenjački poslovi;
- Aktivni poslovi koji obuhvaćaju poslove odobravanja kredita i sve druge poslove koji doprinose povećanju aktive bilance banke;
- Pasivni poslovi koji obuhvaćaju poslove primanja depozita i sve druge poslove koji utječu na povećanje pasive bilance banke te
- Vlastiti bankarski poslovi ili svi poslovi trgovine na novčanom tržištu i tržištu vrijednosnih papira, uz druge poslove koje banka može obavljati u svoje ime i za svoj račun, s ciljem ostvarivanja profita.

Potrebno je istaknuti kako postoje i brojne druge podjele bankarskih poslova, a koje su izravna posljedica činjenice kako je poslovanje banaka vrlo kompleksno te kako danas postoji veliki broj poslova koje banke obavljaju u odnosima sa svojim klijentima bilo da je riječ na nacionalnom ili međunarodnom tržištu.

2.5. Rizici bankarskog poslovanja

U poslovanju banaka pojavljuju se brojni rizici, a koji sve učestalije dolaze do izražaja. Pritom je pojedine rizike moguće prevenirati, odnosno istima ovladati na temelju prethodnih iskustava, dok su pojedini rizici nepredvidivi. Moguće je istaknuti i primjer djelovanja pandemije COVID-19 koja je za cijeli bankarski sustav bila jedna velika nepoznanica, a ujedno je dovela do izraženog utjecaja na cijeli sustav. Moguće je istaknuti kako su banke zbog djelovanja pandemije u samim počecima iste djelovale vrlo restriktivno, posljedica čega je smanjivanje obujma odobrenih kredita tijekom 2020. godine te dodatni negativan utjecaj na kućanstva i

⁸ Gregurek, M. i Vidaković, N. (2011) Bankarsko poslovanje, Zagreb: RRIFplus d.o.o.

gospodarstvo. S ciljem sprječavanja pojave negativnog utjecaja rizika koji se mogu pojaviti u bankarskom poslovanju, banke ponajprije moraju biti sposobne prepoznati iste te istodobno prilagoditi svoje poslovanje.⁹

Kao rizici koji nastaju u poslovanju banaka mogu se istaknuti naredni:¹⁰

- Rizik likvidnosti, a koji ujedno predstavlja nemogućnost banke u izvršavanju dospjelih obveza ili otežane transformacije imovine u likvidni oblik ili novčana sredstva. U ovom slučaju moguće je razlikovati više različitih rizika likvidnosti, odnosno: likvidnost pojedinog potraživanja, likvidnost ukupnog poslovanja te likvidnost aktive;
- Kreditni rizik koji se definira i kao rizik nastanka negativnog utjecaja na financijski rezultat i kapital banke zbog otežanog neizvršavanja (ili nastanka nemogućnosti izvršavanja) obveza bankovnih dužnika prema banci. Ovo je jedan od najčešćih tipova rizika te pritom podrazumijeva kako dužnik neće moći ili neće htjeti otplatiti glavnica, kamate na glavnica ili oboje, a što može uzrokovati poteškoće u poslovanju banke. Moguće je istaknuti kako ovaj rizik najčešće nastaje kao posljedica drugih poremećaja, među kojima je svakako moguće istaknuti djelovanje recesije od 2009. do 2014. godine, kao i negativno djelovanje pandemije COVID-19 budući da je tijekom početka 2020. godine veliki broj građana ostao bez zaposlenja te uslijed gubitka dohotka nije bio u mogućnosti plaćati obveze po kreditima;
- Kamatni rizik se odnosi na rizik promjene kamatnih stopa. Ujedno je moguće razlikovati tri komponente kamatnog rizika, bazni rizik koji nastaje uslijed promjena aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, rizik promjene cijena koji nastaje u situaciji kada banke ne odobravaju kratkoročne kredite iz kratkoročnih izvora financiranja te dugoročne iz dugoročnih izvora financiranja te rizik opcionalnosti;
- Devizni rizik ili rizik koji nastaje po poslovanje banke uslijed promjena deviznog tečaja i ostali tržišni rizici koji nastaju kao promjena vrijednosti bilančnih pozicija te izvanbilančnih stavki. Tržišni rizici obuhvaćaju devizni rizik, cjenovni rizik temeljem dužničkih vrijednosnih papira, cjenovni rizik temeljem vlasničkih vrijednosnih papira te robni rizik. Moguće je istaknuti kako je riječ o većem skupu rizika koji mogu ugroziti poslovanje banke te je iz tog razloga potrebno posebnu pozornost posvetiti svakom od ovih rizika, bez obzira koliko se utjecaj pojedinog rizika činio beznačajnim;

⁹ Pojatina, K. (2008) Kreditni rizik, kreditni i ekonomski ciklusi u Hrvatskom bankarstvu, Ekonomska istraživanja, vol. 21, no. 4, str. 19

¹⁰ Barjaktarović. L. (2009) Upravljanje rizikom, Beograd: Univerzitet Singidunum, str. 6-36

- Rizik usklađenosti ili rizik koji nastaje kao posljedica neusklađenosti poslovanja sa zakonskim propisima, standardima poslovanja te drugim pravnim aktima kojima se uređuje poslovanje banaka te drugih financijskih institucija. Ovaj rizik danas je vrlo izražen budući da je regulacija poslovanja banaka vrlo striktna te je nužno potrebno poštivati sve zakonske propise kako bi se izbjegle sankcije regulatora, odnosno HNB-a koje mogu nastati ukoliko regulator utvrdi postojanje određenih nepravilnosti u poslovanju banke;
- Rizik koncentracije ili rizik koji izravno/neizravno proizlazi iz izloženosti banke prema istom ili sličnom izvoru nastanka rizika ili istoj/sličnoj vrsti rizika;
- Rizik ulaganja banke koji obuhvaća rizike ulaganja sredstava kod fizičkih ili pravnih osoba. Ovaj rizik moguće je povezati s kreditnim rizikom, a odnosi se na kreiranje krivih odluka koje se odnose na investiranje sredstava s kojima banka raspolaže;
- Rizik zemlje ili rizik koji je izravno povezan sa zemljom porijekla fizičke ili pravne osobe kojoj se odobrava kredit, a što može dovesti do nemogućnosti naplate potraživanja po pojedinom kreditu. Ovo je svakako vidljivo na primjeru sankcija koje su uvedene Rusiji tijekom 2022. godine, a posljedica čega je gotovo pa nepostojanje mogućnosti naplate potraživanja koja su odobrena subjektima u Rusiji;
- Operativni rizik ili rizik koji potencijalno može nastati kao posljedica pojave neželjenih događaja u poslovanju kao što su propusti u radu zaposlenih, neželjeni utjecaj vanjskih čimbenika i sl.. U ovom slučaju ističe se i propust u radu zaposlenih budući da se u praksi može pojaviti i ljudska greška iz razloga što zaposlenici banke nipošto ne mogu biti upoznati sa svim činjenicama koje se odnose na subjekte s kojima banke posluju, a posljedica čega može biti odobravanje kredita s višom razinom rizika i sl. te
- Strateški rizik koji nastaje kao posljedica nepostojanja odgovarajućih politika i strategija koje bi omogućile brz te efikasan odgovor na novonastale uvjete u poslovanju, jedan od kojih je i pandemija COVID-19. Svakako je potrebno istaknuti i utjecaj ratnih zbivanja u Ukrajini te sankcije koje su nametnute Rusiji, a koje su dovele do restrukturiranje Sberbank u RH.

2.6. Bankarski sustav u svijetu

Bankarski sustav u svijetu razvijao se još od antike. Tijekom stoljeća došlo je do otvaranja, kao i propasti brojnih banaka. Danas postoji nekoliko banaka na globalnoj razini koje imaju

izuzetnu snagu budući da su matične banke koje posjeduju brojne druge banke koje djeluju na nacionalnoj razini.

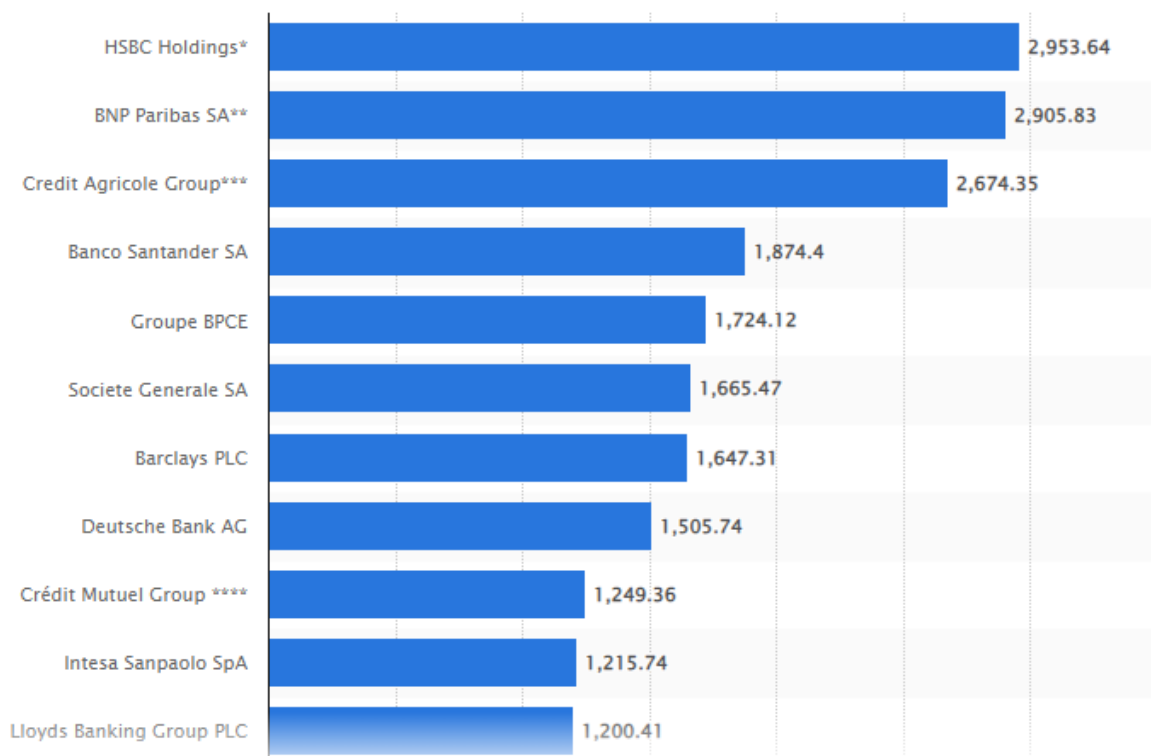
Slika 2: Najveće svjetske banke i njihova imovina

Global 2000 Rank	Bank	Assets (\$ trillions)
2	Industrial and Commercial Bank of China	5.5
4	JPMorgan Chase	4
5	China Construction Bank	4.7
8	Agricultural Bank of China	4.6
9	Bank of America	3.2
13	Bank of China	4.2
18	Wells Fargo	1.9
24	China Merchants Bank	1.4
27	Citigroup	2.4
30	Postal Savings Bank of China	2

Izvor: Klebnikov, S. (2022) The World's Largest Banks 2022: China's ICBC Leads While JPMorgan Chase Falls, <https://www.forbes.com/sites/sergeiklebnikov/2022/05/12/the-worlds-largest-banks-2022-banks-face-challenging-economic-environment-but-could-benefit-from-fed-rate-hikes/?sh=74636e767e67> [01.08.2022.]

Na prethodnoj slici prikazane su najveće banke na svijetu te njihova pozicija koju su imale 2000. godine. Moguće je istaknuti kako je došlo do značajnih promjena kada je riječ o listi najvećih svjetskih banaka. Moguće je istaknuti i kako je riječ ponajprije o bankama koje su osnovane u Kini ili SAD-u, što svakako ukazuje na moć ova dva financijska sustava. Promatra li se vrijednost aktive ovih banaka, gotovo pa nije moguće niti zamisliti o kojim sredstvima je riječ, a što dodatno ukazuje na činjenicu da je riječ o vrlo moćnim institucijama. Ovo svakako naglašava potrebu za postojanjem nadzora nad njihovim djelovanjem iz razloga kako učestalo rukovodstvo banaka u želji za maksimizacijom profita teži riskantnim poslovima koji obećavaju natprosječne profite ali ujedno mogu ugroziti poslovanje banke. Odnosno, nadzor poslovanja ovako jakih subjekata nužan je iz razloga što bi poteškoće u poslovanju (ili u krajnjem slučaju propast neke od banaka) izazvala potres na globalnom financijskom tržištu te vrlo vjerojatno novu financijsku krizu. A zašto je potrebno prevenirati nastanak novih financijskih kriza svakako je vidljivo i iz primjera djelovanja posljednje globalne financijske krize koja je u RH izazvala dugogodišnju recesiju.

Slika 3: Najveće banke u Europi prema veličini imovine u milijardama \$

Izvor: Statista (2022) Leading banks in Europe 2021, by total assets(in billion U.S. dollars), <https://www.statista.com/statistics/383406/leading-europe-banks-by-total-assets/> [15.07.2022.]

Na slici 11 prikazane su najveće banke u Europi na kraju 2021. godine prema veličini imovine u milijardama \$. Kao najjača banka ističe se HSBS Holdings sa imovinom od gotovo 3 milijarde \$. Moguće je istaknuti kako se na ovoj listi nalazi nekoliko banaka koje su matične banke banaka koje posluju u RH kao što je primjerice Intesa Sanpaolo koja u svom portfelju ima PBZ kao jednu od vodećih banaka u RH.

2.7. Bankarski sustav u Republici Hrvatskoj

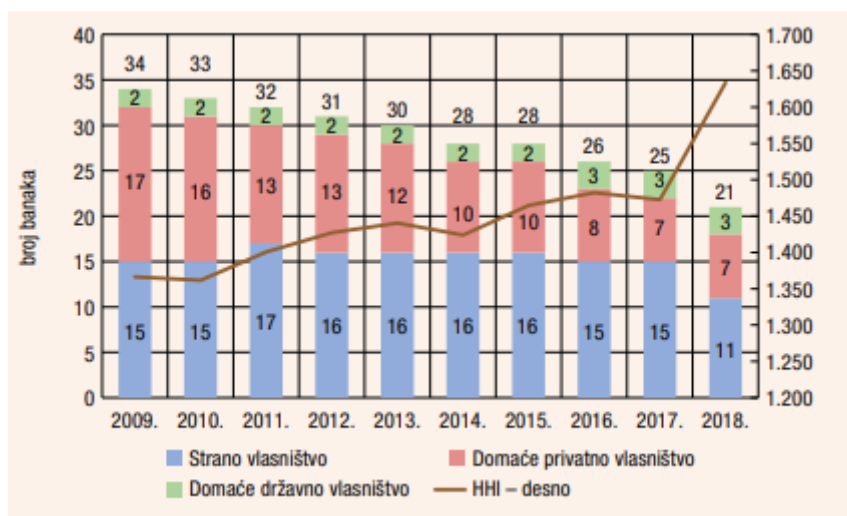
Bankarski sustav u RH značajno se razvio od 1990. ih godina te procesa sanacije velikog broja banaka. Posljedica toga je činjenica kako u RH danas postoji mali broj banaka koje su u domaćem vlasništvu, a zbog čega je u javnosti učestalo negativna percepcija poslovanja banaka kao instrumenta za odljev novčanih sredstava iz RH u države u kojima posluju matične banke koje u svom vlasništvu imaju banke na području RH.

Trenutačno u RH odobrenje za rad imaju naredne banke:¹¹

¹¹ HNB (2015) Kreditne institucije, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> [02.08.2022.]

- „Addiko Bank d.d., Zagreb;
- Agram banka d.d., Zagreb;
- Banka Kovanica d.d., Varaždin;
- Croatia banka d.d., Zagreb;
- Erste&Steiermärkische Bank d.d., Rijeka;
- Hrvatska poštanska banka d. d., Zagreb;
- Istarska kreditna banka Umag d.d., Umag;
- J&T banka d.d., Varaždin;
- Karlovačka banka d.d., Karlovac;
- KentBank d.d., Zagreb;
- Nova hrvatska banka d.d., Zagreb;
- OTP banka d.d., Split;
- Partner banka d.d., Zagreb;
- Podravska banka d.d., Koprivnica;
- Privredna banka Zagreb d.d., Zagreb;
- Raiffeisenbank Austria d.d., Zagreb;
- Samoborska banka d.d., Samobor;
- Slatinska banka d.d., Slatina te
- Zagrebačka banka d.d., Zagreb“

Slika 4: Broj banaka i HHI indeks koncentracije imovine banaka

Izvor: HNB (2019) Bilten o bankama br. 32, Zagreb: HNB, str. 7

Na prethodnoj slici prikazano je kretanje broja banaka te HHI indeks koncentracije imovine banaka, zaključno sa stanjem 31. prosinca 2018. godine. Moguće je istaknuti kako je u promatranom razdoblju došlo do značajnijeg smanjenja broja banaka, a pritom je posebice došlo do smanjenja broja banaka koje su u domaćem vlasništvu. Moguće je istaknuti i kako je došlo do rasta koncentracije imovine najvećih banaka, a što ukazuje na činjenicu kako je na tržištu došlo do propasti manjih banaka. Odnosno, moguće je istaknuti kako je došlo do jačanja tržišne snage nekoliko najvećih banaka.

Slika 5: Bilanca drugih monetarnih institucija u Republici Hrvatskoj (u mil kn)

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	XII.	XII.	XII.	XII.	XII.	I.	II.	III.
STANJA								
AKTIVA								
1. Pričuve kreditnih institucija kod središnje banke	68.802,1	75.741,6	82.109,0	96.858,1	124.440,7	125.383,4	127.170,5	127.314,5
1.1. Kunske pričuve kod središnje banke	60.846,3	73.680,4	77.641,1	91.131,6	112.049,2	115.058,9	116.846,4	116.912,5
1.2. Devizne pričuve kod središnje banke	7.955,8	2.061,2	4.467,9	5.726,5	12.391,5	10.324,5	10.324,1	10.402,0
2. Inozemna aktiva	39.349,2	40.886,8	35.801,8	38.538,6	39.344,7	40.366,1	38.203,6	35.938,4
3. Potraživanja od središnje države i fondova socijalne sigurnosti	81.781,3	84.162,7	86.213,5	93.051,3	94.907,6	94.823,9	93.694,9	92.340,1
4. Potraživanja od ostalih domaćih sektora	212.994,8	217.081,7	223.135,2	231.917,5	239.366,3	239.387,7	241.549,0	246.340,5
4.1. Potraživanja od lokalne države	4.055,3	4.348,8	4.971,6	6.508,7	7.722,1	7.599,6	7.484,4	7.421,2
4.2. Potraživanja od nefinancijskih društava	89.900,7	88.232,7	85.037,3	89.209,3	90.144,0	90.172,2	92.030,8	95.762,0
4.3. Potraživanja od kućanstava	119.038,8	124.500,2	133.126,3	136.199,5	141.500,2	141.615,9	142.033,7	143.157,3
5. Potraživanja od ostalih bankarskih institucija	---	---	---	---	---	---	---	---
6. Potraživanja od nebankarskih financijskih institucija	---	---	---	---	---	---	---	---
7. Potraživanja od investicijskih fondova osim novčanih fondova	602,0	1.076,2	1.363,1	1.180,2	914,7	1.017,0	1.090,6	887,6
8. Potraživanja od drugih financijskih posrednika	3.602,3	3.765,5	3.934,2	3.894,5	4.421,3	4.529,2	3.866,9	3.771,4
9. Potraživanja od pomoćnih financijskih institucija	1.180,5	877,4	722,8	776,1	744,4	734,9	732,2	731,9
10. Potraživanja od osiguravajućih društava i mirovinskih fondova	552,5	435,2	372,0	738,4	322,5	286,5	295,6	281,2
Ukupno (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)	408.864,6	424.027,1	433.651,5	466.954,7	504.462,2	506.528,8	506.603,4	507.605,4
PASIVA								
1. Depozitni novac	73.873,4	91.857,2	106.180,2	126.228,7	152.909,4	152.348,8	153.881,4	153.438,8
2. Štedni i oročeni depoziti	35.182,5	34.603,7	32.013,8	31.205,7	30.654,1	30.688,3	29.290,2	28.893,5
3. Devizni depoziti	164.103,9	162.231,2	162.962,8	171.927,3	182.206,3	182.821,2	183.007,5	182.272,6
4. Obveznice i instrumenti tržišta novca	1.014,8	931,0	1.170,6	867,7	1.114,4	1.110,7	1.105,5	1.111,8
5. Udjeli novčanih fondova	7.506,3	6.269,5	2,6	--	--	--	--	--
6. Inozemna pasiva	28.157,2	30.054,0	28.294,8	30.365,7	29.311,4	30.431,7	31.073,7	34.038,2
7. Depoziti središnje države i fondova socijalne sigurnosti	17.348,7	17.171,6	20.587,3	18.287,6	16.983,7	17.070,1	17.401,1	16.354,7
8. Krediti primljeni od središnje banke	1.274,4	2.020,9	1.883,9	4.519,1	3.068,5	3.068,5	3.068,5	3.068,5
9. Ograničeni i blokirani depoziti	3.855,5	4.367,7	5.898,4	5.753,3	7.863,8	8.117,0	7.876,7	8.185,4
10. Kapitalski računi	84.958,5	81.140,2	78.899,4	82.546,4	84.351,5	84.424,4	83.808,7	83.926,2
11. Ostalo (neto)	-8.410,6	-6.619,8	-4.242,2	-4.746,8	-4.001,0	-3.551,8	-3.909,8	-3.684,1
Ukupno (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11)	408.864,6	424.027,1	433.651,5	466.954,7	504.462,2	506.528,8	506.603,4	507.605,4

Izvor: HNB (2022) Bilten 275, Zagreb: HNB, str. 29

Na prethodnoj slici prikazana je bilanca drugih monetarnih institucija, odnosno banaka u RH. Vidljivo je kako je u promatranom razdoblju došlo do rasta aktive i pasive banaka u RH. Kada je riječ o aktivi, moguće je istaknuti kako je došlo do značajnog rasta pričuva kod HNB-a, što doprinosi dodatnoj sigurnosti cijelog financijskog sustava. Jednu od najznačajnijih stavki čine potraživanja od kućanstava što dodatno ističe važnost nadzora nad bankarskim sustavom. Ujedno, potraživanja od nefinancijskih društava čine gotovo pa petinu aktive bankarskog sustava, zbog čega su banke vrlo bitne kao čimbenik koji imaju izravan utjecaj na gospodarstvo RH. Kada je riječ o pasivi, moguće je istaknuti kako većinu pasive čine depozitna sredstva, a posebice devizni depoziti.

Slika 6: Distribucija kredita banaka u Republici Hrvatskoj (u mil kn)

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	XII.	XII.	XII.	XII.	XII.	I.	II.	III.
STANJA								
KUNSKI KREDITI								
1. Krediti središnjoj državi i fondovima socijalne sigurnosti	6.425,0	6.394,9	7.967,1	15.095,7	17.460,1	17.287,5	17.217,5	17.197,7
1.1. Krediti središnjoj državi	6.425,0	6.393,9	7.961,4	15.088,5	17.451,1	17.282,1	17.213,5	17.193,8
1.2. Krediti fondovima socijalne sigurnosti	-	1,0	5,7	7,2	9,1	5,4	4,0	3,9
2. Krediti lokalnoj državi	1.444,0	2.220,7	3.177,3	4.912,5	6.221,5	6.109,2	6.012,4	5.980,2
3. Krediti nefinancijskim društvima	29.043,3	28.214,6	31.221,4	31.590,8	31.785,6	32.428,0	33.146,4	35.695,1
4. Krediti kućanstvima	57.429,8	64.653,0	72.260,5	74.957,4	77.102,8	76.919,9	76.737,6	76.870,1
Od toga: Stambeni krediti	14.082,8	15.790,7	17.519,0	19.462,4	20.438,0	20.318,8	20.160,6	19.968,9
5. Krediti ostalim bankarskim institucijama	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Krediti nebankarskim financijskim institucijama	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Krediti investicijskim fondovima osim novčanim fondovima	58,0	32,5	140,4	4,1	15,0	7,6	7,6	7,6
8. Krediti drugim financijskim posrednicima	1.190,4	1.529,9	1.495,3	1.209,5	1.196,7	1.194,8	827,0	832,7
9. Krediti pomoćnim financijskim institucijama	362,5	327,8	254,3	230,9	174,1	173,6	172,0	170,4
10. Krediti osiguravajućim društvima i mirovinskim fondovima	185,0	172,6	87,5	95,0	20,1	0,1	10,0	0,1
A. Ukupno (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)	96.138,1	103.546,1	116.604,0	128.095,9	133.975,8	134.120,7	134.130,6	136.753,8
DEVIZNI KREDITI								
1. Krediti središnjoj državi i fondovima socijalne sigurnosti	29.495,6	29.941,9	29.089,9	27.955,0	23.919,9	23.853,9	23.864,1	22.436,7
1.1. Krediti središnjoj državi	29.495,6	29.941,9	29.089,9	27.955,0	23.919,9	23.853,9	23.864,1	22.436,7
1.2. Krediti fondovima socijalne sigurnosti	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Krediti lokalnoj državi	2.591,8	2.117,6	1.786,7	1.589,1	1.439,1	1.429,9	1.412,1	1.383,0
3. Krediti nefinancijskim društvima	54.372,7	54.314,2	50.681,4	54.691,5	54.260,9	53.631,8	54.782,4	56.114,8
4. Krediti kućanstvima	61.604,3	59.834,0	60.857,5	61.239,1	64.397,3	64.696,0	65.296,1	66.287,2
Od toga: Stambeni krediti	38.745,1	38.249,8	39.916,3	42.710,9	47.325,5	47.685,5	48.166,9	48.894,2
5. Krediti ostalim bankarskim institucijama	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Krediti nebankarskim financijskim institucijama	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Krediti investicijskim fondovima osim novčanim fondovima	244,3	828,7	508,3	671,5	441,0	555,8	638,2	469,6
8. Krediti drugim financijskim posrednicima	738,6	498,1	705,6	1.061,7	1.600,8	1.712,2	1.417,7	1.316,5
9. Krediti pomoćnim financijskim institucijama	396,8	134,4	51,4	119,9	154,2	153,3	153,5	154,1
10. Krediti osiguravajućim društvima i mirovinskim fondovima	158,8	24,8	31,6	222,6	104,2	88,3	87,5	70,0
B. Ukupno (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)	149.602,8	147.693,6	143.712,3	147.550,5	146.317,2	146.121,2	147.651,5	148.231,9
UKUPNO (A+B)	245.740,9	251.239,7	260.316,3	275.646,4	280.293,0	280.241,9	281.782,1	284.985,7

Izvor: HNB (2022) Bilten 275, Zagreb: HNB, str. 34

Na prethodnoj slici prikazana je distribucija kredita banaka u RH. Ovo se ističe kao bitan podatak iz razloga što aktivni poslovi banaka, odnosno ponajprije poslovi kreditiranja imaju izravan utjecaj na stanovništvo te gospodarstvo RH. Također, kroz devizne kredite banke mogu značajno utjecati i na monetarni sustav RH. Moguće je istaknuti kako, kada je riječ o kunskim kreditima polovica ukupnog iznosa odnosi se na kredite kućanstvima, a što dodatno ističe ulogu bankarskog sustava kada je riječ o odnosima s kućanstvima. Zapravo, moguće je istaknuti da banke kroz odobravanje kredita izravno djeluju na ponašanje kućanstava (povećanje ili smanjenje osobne i investicijske potrošnje), a što u konačnici izravno djeluje na gospodarstvo. U ovom slučaju nadzor je nužno potreban kako bi se izbjeglo prekomjerno odobravanje kredita, s posebnim naglaskom na kredite s izraženim kreditnim rizikom kako bi se prevenirao nastanak nemogućnosti naplate istih, a koji u konačnici rezultira deložacijom građana ili drugim postupcima kao što su primjerice ovršni postupak i sl. koji se provode s ciljem naplate

potraživanja. Svakako je potrebna kontrola djelovanja banaka kako bi se prevenirala i pojava rizika u bankovnom poslovanju koji mogu ugroziti poslovanje banaka. Poseban slučaj predstavljaju odnosi s nefinancijskim subjektima te je u ovom slučaju potrebno izbjeći ovisnost o velikim subjektima budući da bi u tom slučaju poteškoće s naplatom potraživanja potencijalno mogle ugroziti poslovanje banke (npr. slučaj Agrokor).

Kada je riječ o deviznim kreditima, moguće je uočiti kako nefinancijski subjekti, odnosno poduzeća preferiraju korištenje deviznih kredita te su u ovom slučaju gotovo pa izjednačeni iznosi koji se odnose na kućanstva i poduzeća. Kroz devizne kredite banke imaju potencijal pozitivnog djelovanja na poduzeća, ali je i u ovom slučaju ključan nadzor budući da i sama ekspanzija gospodarskih aktivnosti ima svoje granice te je nužno djelovati u smjeru koji bi doveo do pojave balona, a koji mogu dovesti do neželjenih pojava.

Slika 7: Valutna struktura oročenih depozita u Republici Hrvatskoj (u mil kn)

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.		
	XII.	XII.	XII.	XII.	XII.	I.	II.	III.
1. Kunski depoziti bez valutne klauzule	29.286,7	28.161,0	25.681,2	23.599,4	21.277,0	21.049,2	20.636,2	20.456,8
1.1. Depoziti kućanstava	22.616,0	22.249,2	20.733,3	18.736,3	17.046,8	16.925,4	16.670,1	16.169,3
1.2. Depoziti nefinancijskih društava	6.670,7	5.911,8	4.947,9	4.863,1	4.230,2	4.123,8	3.966,2	4.287,5
2. Kunski depoziti s valutnom klauzulom	6.585,1	6.317,9	6.062,8	5.532,7	4.977,4	4.989,2	4.986,6	4.955,7
2.1. Depoziti kućanstava	6.220,1	5.982,5	5.713,6	5.234,9	4.682,7	4.663,1	4.633,4	4.589,4
2.1.1. Od toga: uz euro	6.145,5	5.915,8	5.654,0	5.183,4	4.636,7	4.617,5	4.587,9	4.544,2
2.1.2. Od toga: uz američki dolar	21,8	19,7	18,3	14,3	11,7	11,5	11,4	11,4
2.1.3. Od toga: uz ostale valute	52,8	47,0	41,2	37,2	34,3	34,1	34,1	33,8
2.2. Depoziti nefinancijskih društava	365,0	335,5	349,2	297,7	294,7	326,1	353,2	366,3
2.2.1. Od toga: uz euro	364,8	335,3	349,2	297,7	294,7	326,1	353,2	366,3
2.2.2. Od toga: uz američki dolar	-	-	-	0,0	-	-	-	-
2.2.3. Od toga: uz ostale valute	0,2	0,1	-	-	-	-	-	-
3. Devizni depoziti	98.915,7	83.128,3	73.392,3	66.232,0	60.552,6	60.191,4	59.088,1	58.027,5
3.1. Depoziti kućanstava	91.232,4	78.844,8	69.101,4	61.929,8	56.437,2	56.282,3	55.586,9	54.398,4
3.1.1. Od toga: u eurima	82.905,1	71.359,0	62.224,7	56.235,6	50.976,5	50.819,3	50.182,3	49.091,6
3.1.2. Od toga: u američkim dolarima	6.136,8	5.572,7	5.116,5	4.115,6	3.969,1	3.991,5	3.934,0	3.841,9
3.1.3. Od toga: u ostalim valutama	2.190,4	1.913,2	1.760,1	1.578,6	1.491,6	1.471,5	1.470,7	1.464,8
3.2. Depoziti nefinancijskih društava	7.683,3	4.283,5	4.290,9	4.302,1	4.115,4	3.909,1	3.501,1	3.629,1
3.2.1. Od toga: u eurima	6.827,4	3.618,1	3.824,6	3.961,8	3.687,5	3.497,8	3.113,4	3.224,1
3.2.2. Od toga: u američkim dolarima	842,6	653,6	420,1	285,8	414,0	397,3	375,5	393,6
3.2.3. Od toga: u ostalim valutama	13,3	11,7	46,2	54,5	13,9	14,0	12,2	11,4
Ukupno (1+2+3)	134.787,5	117.607,3	105.136,3	95.364,0	86.807,0	86.229,9	84.710,9	83.440,0

Izvor: HNB (2022) Bilten 275, Zagreb: HNB, str. 44

Na prethodnoj slici prikazano je kretanje oročenih depozita u RH. Ovaj podatak ističe se iz razloga jer su oročeni depoziti jedan od primarnih izvora sredstava koje banke koriste za financiranje kredita. Moguće je istaknuti kako je u promatranom razdoblju došlo do značajnog smanjenja iznosa oročenih depozita, ponajprije zbog gotovo pa nepostojećih kamatnih stopa na oročene depozite koje su danas izjednačene s kamatnim stopama na depozite po viđenju. Prethodno su oročeni depoziti predstavljali jedan od sigurnih izvora sredstava bankama budući da su rijetki subjekti koristili mogućnost povlačenja sredstava prije isteka roka na koji su sredstva oročena. U ovom slučaju kada se smanjuje vrijednost oročenih depozita, a povećava vrijednost onih po viđenju dodatno se ističe potreba za nadzorom djelovanja banaka te reguliranjem poštivanja odredbi koje se odnose na obveznu rezervu (ali i drugih odredbi koje se odnose na poslovanje banaka).

Ovo se ističe iz razloga što čak i pojava negativnih vijesti može izazvati negativnu reakciju od strane građana koji posjeduju značajne iznose depozitnih sredstava. Odnosno, u slučaju kada bi građani čak i pretpostavili pojavu problema u bankarskom sustavu, moguće je pretpostaviti kako bi došlo do potraživanja za isplatom sredstava, a što bi u konačnici ugrozilo likvidnost banaka te stabilnost cijelog bankarskog sustava.

3. NADZOR NAD POSLOVANJEM BANAKA

Već prethodno istaknuto je kako banke čine vrlo bitan segment financijskog sustava, a u slučaju propasti jedne ili više banaka (čak i u slučaju pojave poteškoća u poslovanju) može doći do pojave izraženog negativnog djelovanja na cijeli financijski sustav te u konačnici i na nacionalno gospodarstvo. Kao jedan od najboljih primjera zašto postoji potreba nad rigoroznim nadzorom bankarskog sustava može se istaknuti slučaj investicijske banke Lehman Brothers u SAD-u čije su poteškoće u poslovanju uvelike potaknule nastanak posljednje globalne financijske krize koja je imala negativan utjecaj na globalno gospodarstvo te tako izazvala i dugogodišnju recesiju u RH. Ujedno, primjer ove banke pokazuje kako su gospodarstvo i financijski sustav usko povezani budući da je kolaps na tržištu nekretnina u SAD-u doveo do propasti banke.

Sami počeci Lehman Brothersa nisu nikako povezani za poslovanje kao investicijska banka, već je poduzeće počelo s poslovanjem u području trgovine, odnosno kao trgovina mješovitom robom na samoj polovici 19. stoljeća. Tijekom narednih desetljeća poslovanje poduzeća se širilo, a na počecima 21. stoljeća Lehman Brothers je s nekim drugim poduzećima ušao na tržište hipotekarnih vrijednosnih papira te kolateralnih dužničkih obveza. U 2003. te 2004. godini kada je tržište hipotekarnih kredita u SAD-u bilo na samom vrhuncu, Lehman Brothers kupio je čak pet hipotekarnih zajmodavaca, među kojima su bila i dva posebno specijalizirana za odobravanje zajmova bez potpune dokumentacije, a što je svakako povećavalo rizik poslovanja (veća mogućnost neuspjeha, ali ujedno i veća mogućnost ostvarivanja natprosječnih profita).¹²

U samim počecima, rizično djelovanje banke rezultiralo je natprosječnim profitima te je tako 2007. godine ostvareno čak 4,2 milijarde \$ neto dobiti. Istovremeno, došlo je do značajnog rasta cijene dionica Lehman Brothersa, a što je trajalo sve do trenutka pucanja balona hipotekarnih kredita. Već tijekom 2007. godine do izražaja dolazi nemogućnost naplate potraživanja po drugorazrednim hipotekarnim kreditima. Iako je cijelo to vrijeme investicijska banka prikazivala natprosječnu profitabilnost, sve je očitije kako postoje određeni problemi u poslovanju, odnosno kako su sve izraženiji rizici poslovanja, a među kojima je svakako kreditni

¹² Lioudis, N. (2021) The Collapse of Lehman Brothers: A Case Study, <https://www.investopedia.com/articles/economics/09/lehman-brothers-collapse.asp> [pristup 10.08.2022.]

rizik. U trenutku kada je došlo do propasti dva hedge fonda, dionice Lehman Brothersa naglo gube na vrijednosti, a što je izazvalo restrukturiranje u poslovanju, posljedica čega je gubitak čak 1200 radnih mjesta tijekom jednog mjeseca. U narednim mjesecima uprava je pokušala brojne mjere s ciljem spašavanja poslovanja, ali se u konačnici pokazalo kako je bila riječ o neuspješnim mjerama. U konačnici je došlo do stečaja Lehman Brotherska, a i danas se u SAD-u propituje odluka zakonodavca koji se dopustio stečaj Lehman Brothersa, a uz istodobno spašavanje nekih drugih financijskih institucija.¹³

Kao jedan od recentnih primjera u RH može se istaknuti slučaj sa Bankom splitsko-dalmatinskom nad kojom je otvoren stečaj. Kako je navedeno u priopćenju HNB-a, u okviru svojih „supervizorskih ovlasti izvršili su neposredni nadzor nad poslovanjem Banke splitsko-dalmatinske u razdoblju od 14. rujna 2014. godine do 7. listopada 2015. te utvrdili da je Banka svojim radnjama postupila protivno Zakonu o kreditnim institucijama te Uredbi (EU) br. 575/2013. i to u mjeri koja ugrožava njezinu stabilnost i održivost poslovanja. HNB je rješenjem od 28. prosinca 2015. naložio izvršenje niza mjera s ciljem otklanjanja utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju, od kojih je najznačajnija povećanje regulatornog kapitala. S obzirom da Banka splitsko-dalmatinska nije ispunila supervizorske mjere, Savjet HNB-a postupio je sukladno svojim zakonskim obvezama, ocijenivši da su ispunjeni stečajni razlozi prema Zakonu o kreditnim institucijama te je predložio pokretanje stečajnog postupka nad tom bankom“.¹⁴

Na primjeru ove banke uočeno je nekoliko nepravilnosti, a uslijed manjka interesa dioničara te uprave banke za korigiranjem istih, HNB je naložio stečaj nad bankom. Istodobno, stečaj je jedna od nužnih mjera s ciljem očuvanja stabilnosti cijelog bankarskog sustava. Kao jedna od nepravilnosti se ističe činjenica kako je imovina banke manja od njenih obveza, a iz čega proizlazi činjenica da u slučaju pojave određenih potresa na tržištu banka ne bi bila u mogućnosti isplatiti uloge štedišama, a što bi dovelo do rasta nepovjerenja u financijski sustav te svakako i vrlo negativnog utjecaja na sve druge banke. Kao druga nepravilnost istaknuta je mogućnost da banka neće uskoro moći ispunjavati dospjele obveze, a što se posebice odnosi na obveze po štednim računima i druge slične obveze koje zahtijevaju da banka u svakom trenutku

¹³ Lioudis, N. (2021) op.cit.

¹⁴ HNB (2016) HNB predložio otvaranje stečajnog postupka nad Bankom splitsko-dalmatinskom d.d., Split, <https://www.hnb.hr/-/hnb-predlozio-otvaranje-stecajnog-postupka-nad-bankom-splitsko-dalmatinskom-d-d-split> [pristup 10.08.2022.]

raspolaže s vrlo likvidnom imovinom. Ujedno, banka nije ispunjavala definirane uvjete koji se odnose na regulatorni kapital.¹⁵

U konačnici je HNB proveo brojne mjere, koje su dobrim dijelom izazvale negodovanje javnosti, a posebice iz razloga što su brojne štediše ostale bez mogućnosti isplate sredstava sa svojih računa (što se odnosi na dobar dio građana te poslovnih subjekata na području grada Splita). Otvaranje stečaja nad bankom posebice se negativno odrazilo na određene institucije koje raspolažu s vrlo ograničenim sredstvima, a u ovom slučaju nisu mogle raspolagati s istima te pokrivati tekuće potrebe za novčanim sredstvima. Brojni građani koji su imali račune u banci također su ostali bez svojih sredstava, a što je umanjilo njihovu kupovnu moć te mogućnost investiranja sredstava, a što je u konačnici imalo i negativan utjecaj na lokalno gospodarstvo.

3.1. Uloga Hrvatske narodne banke u nadzoru nad poslovanjem banaka

HNB ima veći broj uloga, a koje su vrlo bitne za osiguranje cijelog financijskog sustava RH. Ujedno, djelovanje HNB-a osigurava i stabilnost ekonomskog sustava, kao i svih sudionika koji koriste usluge platnog prometa na području RH. „Hrvatska narodna banka utvrđuje i provodi monetarnu i deviznu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, pridonosi stabilnosti financijskog sustava u cjelini, izdaje novčanice i kovani novac, obavlja poslove supervizije i procjene mogućnosti sanacije kreditnih institucija te izdaje i oduzima odobrenja i suglasnosti kreditnim institucijama, kreditnim unijama, institucijama za platni promet, institucijama za elektronički novac i platnim sustavima te izdaje i oduzima odobrenja i suglasnosti ovlaštenim mjenjačima. Također, HNB uređuje i unapređuje sustav platnog prometa, obavlja zakonom utvrđene poslove za Republiku Hrvatsku, vodi račune kreditnih institucija i obavlja platni promet po tim računima, daje kredite kreditnim institucijama i prima u depozit sredstva kreditnih institucija te donosi podzakonske propise u poslovima iz svoje nadležnosti“.¹⁶

Iz prethodno definiranih temeljnih funkcija HNB-a uočljivo je koliko je uloga HNB-a u financijskom sustavu te bankarskom sustavu RH vrlo bitna. Iako ponekad djeluje kako HNB djeluje rigorozno, nužno je istaknuti kako je takvo djelovanje u interesu svih sudionika u financijskom sustavu, ali i u interesu poreznih obveznika te poslovnih subjekata kao dionika na

¹⁵ HNB (2016) op.cit.

¹⁶ HNB (2015) Temeljne funkcije, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije> [05.08.2020.]

koje djelovanje svih uključenih u financijski sustav RH ima izravan utjecaj. Iz ovog razloga dodatno se ističe potreba za supervizijom djelovanja banaka kako bi se u konačnici spriječila pojava neželjenih pojava koje vode potrebi za sanacijom banaka ili drugim oblicima djelovanja koji u konačnici djeluju štetno po državni proračun i gospodarstvo.

Na razini RH Hrvatska narodna banka (HNB) ima centralnu ulogu u nadzoru nad poslovanjem banaka. Kao početni cilj djelovanja HNB-a ističe se sama stabilnost financijskog sustava, a iz čega proizlazi činjenica kako je nužan nadzor nad istim s ciljem sprječavanja neželjenih pojava u financijskom sustavu koje bi potencijalno mogle negativno djelovati kako na financijski sustav, tako i na gospodarstvo, ali i na državni proračun (ukoliko dođe do potrebe za sanacijom banaka i sl.). U okviru svoje uloge supervizije HNB definira pravila kojih su se banke dužne pridržavati, a ujedno je riječ o pravilima koja su u skladu sa zakonskim propisima te kojima je cilj osiguranje stabilnosti financijskog sustava, održavanje povjerenja u isti, uklanjanje s tržišta institucija koje ne djeluju prema definiranim pravilima i sl.¹⁷

Iako se ističe regulatorna uloga HNB-a, zapravo je poseban naglasak potrebno staviti na ulogu održavanja povjerenja u financijski sustav iz razloga što uslijed pada povjerenja u isti dolazi do istovremene pojave većeg broja zahtjeva za povlačenjem sredstava iz banaka. U praksi ne postoji banka koja je u mogućnosti isplatiti veći broj štediša u vrlo kratkom vremenskom periodu, a što u konačnici dovodi do pojave nezadovoljstva štediša te do daljnjeg rasta nepovjerenja u financijski sustav. Iz tog razloga HNB primjenjuje veći broj instrumenata jedan od kojih je svakako i politika obveznih rezervi koja ima za cilj osiguranje stalnosti poslovanja banaka.

Na razini države postoji Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka čija je uloga osiguranje štednih uloga, a u slučaju propasti određene banke, isplata sredstava iz ove agencije ide na štetu proračuna, odnosno isplaćuje se novcem poreznih obveznika. Iako je u primjeni i Jedinstveni sanacijski mehanizam na razini EU i dalje je prilikom sanacije poslovanja banaka vrlo bitna uloga ove agencije. U ovom slučaju dodatno se ističe uloga HNB-a koji mora identificirati poteškoće u poslovanju određene banke te poduzeti korektivne mjere s ciljem sprječavanja nastanka posljedica koje će utjecati negativno na dionike banke (ponajprije na štediše) te na cijeli financijski sustav.¹⁸

¹⁷ HNB (2020) Što je supervizija?, <https://www.hnb.hr/-/sto-je-supervizija-> [05.08.2022.]

¹⁸ HNB (2020) op.cit.

HNB djeluje na više načina, odnosno:¹⁹

- Ima mogućnost nalaganja supervizorskih mjera;
- Obavlja nadzor kroz prikupljanje i analizu izvještaja i informacija kroz kontinuirano praćenje rada banaka;
- Obavlja neposredan nadzor nad radom banaka;
- Izdaje mišljenja, suglasnosti i odobrenja te vrši procjene banaka.

Postoje brojni zakonski propisi počevši od Zakona o kreditnim institucijama, Zakona o bankama, Uredbe o kapitalnim zahtjevima itd. kojima se uređuje djelovanje banaka u RH, a pritom HNB nadzire je li poslovanje banaka u skladu sa svim važećim pravnim aktima koji se primjenjuju na poslovanje banaka te je pritom cilj zaštita interesa svih dionika financijskog sustava. U slučaju da HNB tijekom procesa supervizije utvrdi postojanje određenih nepravilnosti, ima mogućnost nalaganja banci otklanjanje istih ili poduzimanja drugih mjera koje se smatraju adekvatnima kako bi se u konačnici spriječila pojava neželjenih posljedica koje bi mogle imati negativan utjecaj na financijski sustav, državni pro račun i gospodarstvo.

3.2. Uloga Europske bankovne unije u nadzoru nad poslovanjem banaka

Europska bankovna unija omogućava osnaživanje banaka na razini EU te ujedno i bolji nadzor njihovog poslovanja. Ista je osnovana ponajprije zbog posljedica posljednje globalne financijske krize kada je postalo očigledno da je potrebno formiranje institucije koja će djelovati kao nadzorno tijelo u bankarskom sustavu te prevenirati pojavu neželjenih posljedica u cijelom sustavu.

Kao ciljevi Europske bankovne unije mogu se istaknuti naredni:²⁰

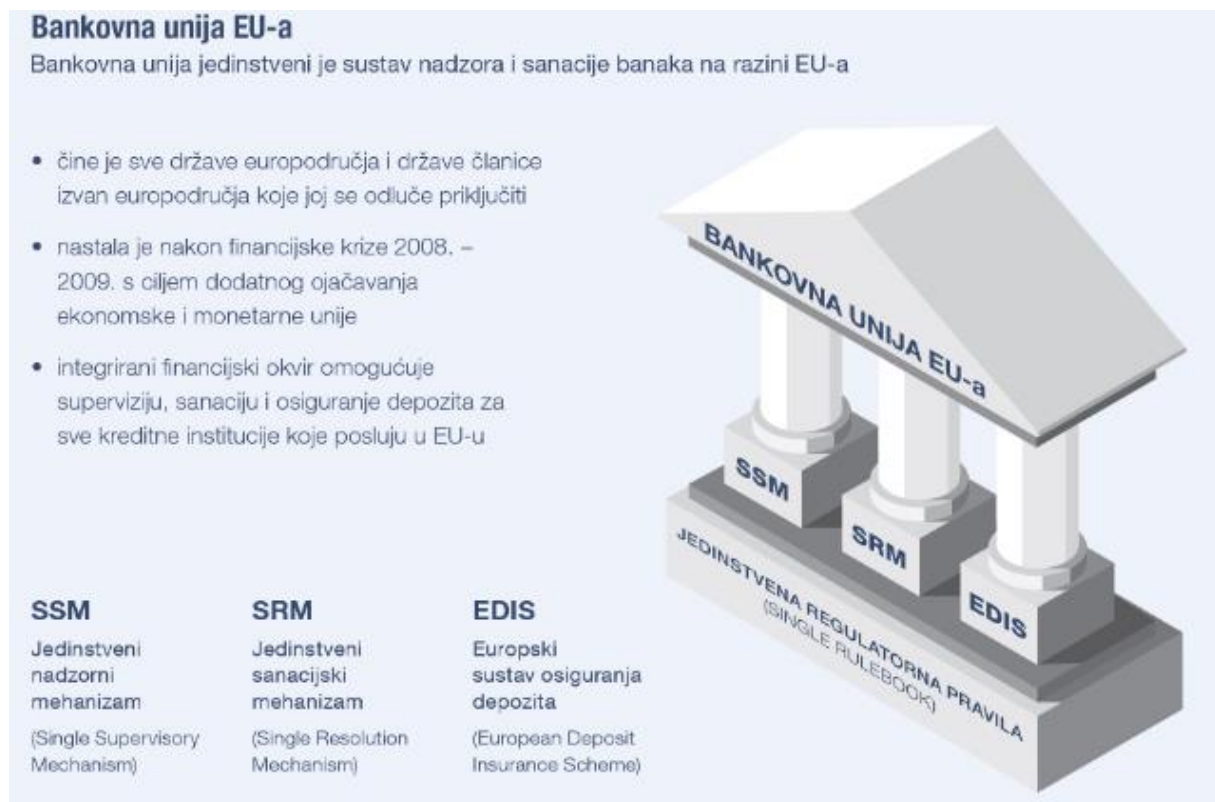
- Poboľšanje otpornost banaka te činjenje istih sposobnima da se nose sa svim financijskim krizama u budućnosti (poseban osvrt na posljednju globalnu financijsku krizu te krizu koja potencijalno može nastati kao posljedica djelovanja pandemije i ratnih zbivanja u Ukrajini);

¹⁹ HNB (2020) Kako HNB nadzire banke?, <https://www.hnb.hr/-/kako-hnb-nadzire-banke-> [05.08.2022.]

²⁰ HNB (2020) Što je bankovna unija?, <https://www.hnb.hr/-/sto-je-bankovna-unija-> [07.08.2022.]

- Sprječavanje situacije u kojima se novac poreznih obveznika koristi za spašavanje banaka koje propadaju, pritom bi trošak sanacije banaka snosili bi vlasnici i vjerovnici banaka te Jedinствeni fond za sanaciju;
- Smanjivanje mogućnost da se problemi u bilancama banaka negativno odražavaju na javne financije i obrnuto;
- Smanjivanje fragmentacije tržišta usklađivanjem pravila za financijski sektor te
- Poboljšanje financijske stabilnost u europodručju i EU-u u cjelini.

Slika 8: Europska bankovna unija

Izvor: HNB (2020) Što je bankovna unija?, <https://www.hnb.hr/-/sto-je-bankovna-unija-> [07.08.2022.]

Na prethodnoj slici prikazani su temelji Europske bankovne unije. Odnosno, moguće je istaknuti kako se ista temelji na postojanju Jedinствenog nadzornog mehanizma, Jedinствenog sanacijskog mehanizma te Europskog sustava osiguranja depozita. Pritom je Europska bankovna unija oformljena za sve države članice europodručja te sve druge države izvan europodručja koje joj se žele pridružiti.

3.3. Jedinstveni nadzorni mehanizam

Jedinstveni nadzorni mehanizam je mehanizam nadzora banaka na razini EU, a čine za ESB te nacionalna nadzorna tijela država članica, odnosno HNB kada je riječ o RH. Moguće je istaknuti kako je postojanje Jedinstvenog nadzornog mehanizma utemeljeno na ostvarivanju više ciljeva, odnosno sigurnosti i pouzdanosti europskog bankovnog sustava, doprinosu financijskoj integraciji i stabilnosti te dosljednosti nadzora. U ovom slučaju potrebno je posebnu pozornost posvetiti dosljednosti nadzora budući da svaka država članica EU ima vlastite propise te je tako i HNB prije pristupanja RH članstvu EU imala prakse koje se odnose na nadzor nad radom banaka, a koje se razlikuju u odnosu na prakse ESB. Iz tog razloga, potrebna je unifikacija praksi koje se primjenjuju u nadzoru te da je iste moguće primijeniti na bilo koju banku na području EU.²¹

Nadzor banaka od strane ESB podrazumijeva:²²

- Provođenje nadzornih provjera, nadzore i istrage na licu mjesta;
- Izdavanje ili oduzimanje odobrenja za rad bankama;
- Procjenu stjecanja kvalificiranih udjela od strane banaka i raspolaganje tim udjelima;
- Osiguranje usklađenost s bonitetnim pravilima EU-a te
- Postavljanje viših kapitalne zahtjeve ili zaštitnih slojeva u poslovanju banaka s ciljem suprotstavljanja financijskim rizicima koji se mogu pojaviti u poslovanju banaka.

Moguće je razlikovati izravno te neizravno nadzirane banke. Kada je riječ o izravno nadziranima bankama, takvih je 110 u državama članicama, a istodobno je riječ o bankama koje raspolažu sa 82% ukupne imovine banaka u državama članicama što ukazuje na činjenicu kako je riječ o bankama koje imaju veliku tržišnu moć te je pritom nadzor njihovog poslovanja od izuzetnog značaja. Neizravno nadzirane banke nadziru nacionalna tijela, odnosno u RH je riječ o HNB.

²¹ ESB (2022) jedinstveni nadzorni mehanizam, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.hr.html> [25.08.2022.]

²² Ibidem.

3.4. Jedinstveni sanacijski mehanizam

Temeljna svrha jedinstvenog sanacijskog mehanizma (SRM) je osiguranje sanacije banaka s poteškoćama u poslovanju uz minimalne troškove za porezne obveznike i gospodarstvo.²³ Moguće je istaknuti kako EU prepoznaje nužnu potrebu za postojanjem ovog mehanizma iz razloga što su sanacije banaka dosada dovodile do značajnih troškova, odnosno izuzetno su opterećivale državni proračun (na štetu poreznih obveznika) te su svakako imale i vrlo negativan utjecaj na cjelokupno gospodarstvo. Ujedno, u javnosti se sanacije banaka na trošak poreznih obveznika najčešće percipiraju kao vrlo negativna pojava budući da građani sanaciju banaka nerijetko smatraju uzaludnim trošenjem novčanih sredstava koja bi se trebala utrošiti s ciljem financiranja javnih usluga i sl., odnosno smatraju kako novac za sanaciju banaka odlazi s ciljem daljnjeg bogaćenja dioničara banaka čija sanacija se provodi.

Svako izdvajanje novčanih sredstava za sanaciju banaka ili financiranje pojedinih neželjenih pojava u financijskom sustavu za posljedicu ima smanjenje mogućnosti financiranja drugih javnih rashoda, a što dugoročno dovodi do negativnog utjecaja na socijalna izdavanja te kvalitetu života građana. Sve ovo izravno je moguće povezati i s utjecajem na gospodarstvo budući da kupovna moć građana izravno utječe na osobnu potrošnju kao bitnu komponentu BDP-a. S druge strane, uzme li se u obzir da je država jedan od najvećih investitora, smanjena mogućnost izdvajanja za kapitalne investicije izravno utječe na građevinski te druge sektore, a što također vodi negativnom utjecaju na BDP.

Jedinstveni sanacijski mehanizam čine:²⁴

- Jedinstveni sanacijski odbor kao sanacijsko tijelo na razini EU. Ovo tijelo odlučuje o programima sanacije banaka s poteškoćama u poslovanju (posrnulih banaka), odgovorno je za faze planiranja i sanacije prekograničnih te velikih banaka unutar bankarske unije koje su pod izravnim nadzorom Europske središnje banke (ESB), odbor je odgovoran i za sve slučajeve sanacije, neovisno o karakteristikama koje se posebice odnose na veličinu banke ako je sanacija poslovanja banke podrazumijevala korištenje Jedinstvenog fonda za sanaciju te odbor snosi odgovornost za sve banke koje čine

²³ Europsko vijeće (2022) Jedinstveni sanacijski mehanizam, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-resolution-mechanism/> [11.08.2022.]

²⁴ Europsko vijeće (2022) op.cit.

bankovnu uniju (posljedica čega je da odbor u bilo kojem trenutku može odlučiti kako je pravi trenutak za izvršenje njegovih ovlasti koje se odnose na banke) te

- Jedinstveni fond za sanaciju koji je osnovan na nadnacionalnoj razini, pritom će se fond financirati sredstvima banaka te će se ta ista sredstva koristiti za sanaciju banaka s teškoćama u poslovanju.

Slika 9: Djelovanje jedinstvenog sanacijskog mehanizma

Izvor: Europsko vijeće (2022) op.cit.

Na prethodnoj slici prikazano je funkcioniranje jedinstvenog sanacijskog mehanizma. Prvi korak svakako je identifikacija banke koja propada ili postoji velika mogućnost da će ista propasti. Odnosno, u ovom koraku ESB obavještava Jedinstveni sanacijski odbor o mogućnosti propasti određene banke. Potom se na izvršnoj sjednici Jedinstvenog sanacijskog odbora odlučuje je li moguće neko rješenje te je li potrebna sanacija banke, a koja bi bila u javnom interesu (ponovno se ističe potreba za racionalnim raspolaganjem sa sredstvima poreznih obveznika). U slučaju da su ispunjeni svi preduvjeti za sanaciju, Jedinstveni sanacijski odbor usvaja program sanacije koji stupa na snagu u roku od 24 sata nakon što ga je Jedinstveni sanacijski odbor odobrio. U ovom koraku pruža se mogućnost da Vijeće EU uloži prigovor na sanaciju određene banke, a ukoliko dođe do prigovora, tada se sanacija banke provodi u skladu s relevantnim nacionalnim zakonodavstvom, a u tom slučaju Jedinstveni sanacijski odbor poduzima korake kako bi nacionalna sanacijska tijela poduzela mjere koje su potrebne s ciljem sanacije banke.

Kao drugi sudionici u Jedinstvenom sanacijskom mehanizmu mogu se istaknuti:²⁵

- Vijeće EU koje imenuje članove Jedinstvenog sanacijskog odbora, definira uplaćivanje doprinosa u Jedinstveni fond za sanaciju te ima mogućnost podnošenja prigovora na određeni program sanacije. Odnosno, moguće je istaknuti kako u ovom slučaju Vijeće EU ima vrhovnu ulogu;
- Europska komisija koja odobrava program sanacije prethodno odobren od strane Jedinstvenog sanacijskog odbora te može Vijeću EU predložiti da uloži prigovor na određeni program sanacije u slučaju da nisu ispunjeni svi zakonski definirani preduvjeti te ako Europska komisija smatra kako će sanacija određene banke djelovati negativno po građane i gospodarstvo EU;
- Europska središnja banka ujedno nadzire cijeli bankarski sustav, odnosno sve banke na području EU, a uslijed takvog djelovanja, ona inicijalno predlaže sanaciju određene banke ukoliko uoči da postoji izražena mogućnost propasti banke te
- Nacionalna sanacijska tijela koja provode odluke koje im prosljeđuje Jedinstveni sanacijski odbor glede sanacije banaka.

Potrebno je naglasiti zašto je uopće potreban Jedinstveni sanacijski mehanizam. Prvenstveno, kao što je prethodno istaknuto, nužnost postojanja istog ističe se iz razloga kako bi se umanjili izdaci poreznih obveznika te negativno djelovanje na gospodarstvo. Usto, djelovanje je potrebno i iz razloga kako bi se spriječio nastanak kriza koje imaju potencijal širenja na druge države, kako članice EU, tako i države koje nisu članice EU. Smanjuje se i rizik od kreiranja odluka na nacionalnoj razini koje nisu u skladu s odlukama na razini EU te koje bi potencijalno mogle negativno djelovati na bankarski sektor u drugim državama članicama EU. Na samom kraju potrebno je naglasiti kako je postojanje ovog mehanizma nužno kako bi se izbjegla pojava situacija u kojima bi sanacija određene banke unutar nacionalnih okvira imala nesrazmjeran utjecaj na nacionalno gospodarstvo (odnosno, cilj je izbjeći negativne efekte sanacije banke na realno gospodarstvo koji mogu nastati kao posljedica uzročno-posljedičnih veza između banaka i realnog sektora).²⁶

²⁵ Europsko vijeće (2022) op.cit.

²⁶ Europsko vijeće (2022) op.cit.

4. ZAKLJUČAK

Banke su vrlo bitan segment financijskog sustava koje djeluju kao posrednici između financijski suficitarnih i financijski deficiitarnih subjekata. Iako se ponekad u javnosti ne percipira kao nešto značajno, nadzor nad bankarskim sustavom je od izuzetnog značaja, a što je posebice vidljivo kroz posljednja desetljeća te negativan utjecaj koji je propast pojedinih banaka imao na nacionalna gospodarstva. Ujedno, kroz propast Lehman Brothersa moguće je istaknuti i kako je propast te investicijske banke imala utjecaj koji prelazi nacionalne granice.

Banke se razvijaju još od antičkih vremena, a što je izravna posljedica kako je kroz povijest učestalo dolazilo do pojave novčano suficitarnih subjekata, kao i novčano deficiitarnih subjekata. Usto, na primjeru Dubrovačke republike moguće je istaknuti kako su banke značajno doprinijele razvoju trgovine, a time i razvoju gospodarstva Dubrovačke republike. Danas je moguće istaknuti kako u praksi postoje većinom univerzalne banke koje obavljaju širok spektar poslova, a što im omogućava diverzifikaciju poslovanja te umanjeње rizika poslovanja koji se mogu pojaviti. Usto, vrlo bitno je istaknuti kako se s razvojem bankarskog poslovanja gotovo pa svakodnevno pojavljuju novi rizici na koje je potrebno odgovoriti s ciljem osiguranja uspješnog poslovanja banaka, a time i djelovanja bankarskog sektora.

Uloga HNB-a kao regulatora bankarskog sustava ističe se iz razloga što HNB izdaje odobrenja za rad banaka te ujedno provodi i mjere nadzora, odnosno supervizije nad radom banaka. U slučaju ako HNB uoči određene nepravilnosti u radu banaka ima mogućnosti restriktivnog djelovanja, a što je svakako bilo vidljivo na primjeru Banke splitsko-dalmatinske. Odnosno, jedna od primarnih zadaća HNB-a kao supervizora je nadzor nad usklađenosti poslovanja poslovnih banaka sa važećim zakonskim propisima koji se odnose na poslovanje banaka. Usto, ističe se uloga Europske bankovne unije kao i Europske središnje banke te Jedinostvenog nadzornog mehanizma, a što do izražaja dolazi od trenutka kada je RH pristupila članstvu EU te se obvezala implementirati pravnu stečevinu EU u svoje zakonodavstvo.

Na samom kraju ovog rada ističe se značajna uloga Jedinostvenog sanacijskog mehanizma čije djelovanje je vidljivo kroz sanaciju banaka s poteškoćama u poslovanju (odnosno ukoliko ESB očekuje propast istih). Usto, naglasak je na minimalnim troškovima za porezne obveznike budući da je kroz prošlost na brojnim primjerima, pa tako i u RH vidljivo kako su sanacije

banaka bili vrlo skupi procesi koji su značajno opteretili državni proračun, a time i smanjili mogućnost financiranja drugih javnih rashoda koji su vrlo bitni za održavanje razine kvalitete javnih usluga. Također, sanacija banaka trebala bi imati i minimalan negativan utjecaj na realno gospodarstvo, a zbog čega se ističe i uloga ESB-a u suradnji sa drugim dionicima (na EU i nacionalnoj razini) koji su uključeni u Jedinstveni sanacijski mehanizam. Pritom se svakako ističe regulatorna uloga ESB-a koji pokreće proces sanacije banke ukoliko uoči da postoji potreba za istim, što je dio regulatorne funkcije ESB-a. Iz ovog razloga moguće je istaknuti kako ESB uvelike preuzima ulogu HNB-a koji je ograničen u svom djelovanju na nacionalnoj razini budući da se uloge ESB-a te HNB-a međusobno nadopunjuju s ciljem očuvanja stabilnosti financijskog sustava.

LITERATURA

1. Barjaktarović, L. (2009) Upravljanje rizikom, Beograd: Univerzitet Singidunum
2. Beattie, A. (2021) The Evolution of Banking Over Time, <https://www.investopedia.com/articles/07/banking.asp> [10.07.2022.]
3. ESB (2022) jedinstveni nadzorni mehanizam, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.hr.html> [25.08.2022.]
4. Europsko vijeće (2022) Jedinstveni sanacijski mehanizam, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/banking-union/single-resolution-mechanism/> [11.08.2022.]
5. Gregurek, M. i Vidaković, N. (2011) Bankarsko poslovanje, Zagreb: RRIFplus d.o.o.
6. HNB (2022) Bilten 275, Zagreb: HNB
7. HNB (2016) HNB predložio otvaranje stečajnog postupka nad Bankom splitsko-dalmatinskom d.d., Split, <https://www.hnb.hr/-/hnb-predlozio-otvaranje-stecajnog-postupka-nad-bankom-splitsko-dalmatinskom-d-d-split> [pristup 10.08.2022.]
8. HNB (2019) Bilten o bankama br. 32, Zagreb: HNB
9. HNB (2017) Financijski sektor, <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor> [05.07.2022.]
10. HNB (2020) Kako HNB nadzire banke?, <https://www.hnb.hr/-/kako-hnb-nadzire-banke-> [05.08.2022.]
11. HNB (2015) Kreditne institucije, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> [02.08.2022.]
12. HNB (2020) Što je supervizija?, <https://www.hnb.hr/-/sto-je-supervizija-> [05.08.2022.]
13. HNB (2020) Što je bankovna unija?, <https://www.hnb.hr/-/sto-je-bankovna-unija-> [07.08.2022.]
14. HNB (2015) Temeljne funkcije, <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije> [05.08.2020.]
15. Institutional investors lab (2022) Osnovno o financijskim institucijama, <https://iilab.net.efzg.hr/edukacija/financijska-pismenost/osnovno-o-financijskim-institucijama> [08.07.2022.]
16. Klebnikov, S. (2022) The World's Largest Banks 2022: China's ICBC Leads While JPMorgan Chase Falls, <https://www.forbes.com/sites/sergeiklebnikov/2022/05/12/the->

worlds-largest-banks-2022-banks-face-challenging-economic-environment-but-could-benefit-from-fed-rate-hikes/?sh=74636e767e67 [01.08.2022.]

17. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2022) Banka, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=5713> [11.07.2022.]
18. Lioudis, N. (2021) The Collapse of Lehman Brothers: A Case Study, <https://www.investopedia.com/articles/economics/09/lehman-brothers-collapse.asp> [pristup 10.08.2022.]
19. Pojatina, K. (2008) Kreditni rizik, kreditni i ekonomski ciklusi u Hrvatskom bankarstvu, *Ekonomska istraživanja*, vol. 21, no. 4, str. 19
20. Statista (2022) Leading banks in Europe 2021, by total assets(in billion U.S. dollars), <https://www.statista.com/statistics/383406/leading-europe-banks-by-total-assets/> [15.07.2022.]
21. Tominić, D. (2014) Krediti stanovništvu u Erste banci, Diplomski rad, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet
22. Zakon o kreditnim institucijama, Narodne novine br. 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20

POPIS SLIKA

Slika 1: Financijske institucije	5
Slika 2: Najveće svjetske banke i njihova imovina.....	12
Slika 3: Najveće banke u Europi prema veličini imovine u milijardama \$.....	12
Slika 4: Broj banaka i HHI indeks koncentracije imovine banaka.....	14
Slika 5: Bilanca drugih monetarnih institucija u Republici Hrvatskoj (u mil kn).....	16
Slika 6: Distribucija kredita banaka u Republici Hrvatskoj (u mil kn).....	17
Slika 7: Valutna struktura oročenih depozita u Republici Hrvatskoj (u mil kn).....	19
Slika 8: Europska bankovna unija	25
Slika 9: Djelovanje jedinstvenog sanacijskog mehanizma	28